

علاقه عجیب ناصرالدین شاه به هنر

۱ تیر ۱۴۰۳ ساعت ۱۵:۵۵

عکس و عکاسی از جمله هنرهایی بود که ناصرالدین شاه علاقه زیادی به آن داشت. علیرغم آنکه مدت زمان زیادی از رواج این وسیله در اروپا نمی‌گذشت، اما وی دستور داد تا این وسیله به ایران نیز وارد شود.

«سیاست و سیاستمداران را راهی به سوی هنر نیست»، «اعمال سیاست درست خود نوعی هنر است...» اینها برخی از جملاتی است که مخالفان و موافقان در رابطه با ارتباط هنر و سیاست می‌گویند. فارغ از اینکه رابطه واقعی سیاست و هنر چیست و این دو مقوله تا چه حد میتوانند با یکدیگر مرتبط باشند، تاریخ ایران حکایت از سیاستمدارانی دارد که هنر را به دربار آورده و یا خود هنرمندانی حاذق و با ذوق بوده‌اند. ناصرالدین شاه قاجار از جمله این افراد است که در عین پرداختن به سیاست، به هنر نیز علاقمند بوده و آثاری از خود در زمینه‌های مختلف هنری به جا گذاشته است. از این رو و با این مقدمه تلاش میشود به این بعد از شخصیت ناصرالدین شاه که تا حدودی نیز ناشناخته میباشد پرداخته شود.

ناصرالدین شاه قاجار در کودکی

ناصرالدین شاه در سال ۱۲۱۰ در تبریز به دنیا آمد. او چهارمین پادشاه قاجار بوده و حدود نیم قرن حکومت کرد. وی در ۵ سالگی به عنوان ولیعهد انتخاب شد و گفته میشود «اولین ماموریت خارجی ولیعهد در سال ۱۲۵۳ هجری در ۷ سالگی به "ایروان" انجام شد. ناصرالدین میرزا سفر رسمی و ملاقات صمیمانه‌ای با امپراتوری روس، "نیکلای اول" داشت.» ناصرالدین شاه در ۱۷ سالگی وارث حکومت پدرش محمدشاه گردید و در دوران او کشور شاهد اتفاقات خاص و تازهای بود. علاوه بر آنکه نفوذ و دخالت کشورهای بیگانه در این دوره افزایش یافت و امتیازات زیادی نصیب آنها شد، برخی از مظاهر تمدن غرب از جمله سیستم پستی، حمل و نقل قطار، و... توسط ناصرالدین شاه و یا به دستور او وارد کشور شد. در این میان برخی از ابزارهای هنری مانند دوربین عکاسی نیز برای اولین بار توسط ناصرالدین شاه وارد کشور میشود که ورود آن نشان از علاقه پادشاه قاجاری به هنر و ذوق هنری او داشت.

ناصرالدین شاه و هنر

عکاسی

عکس و عکاسی از جمله هنرهایی بود که ناصرالدین شاه علاقه زیادی به آن داشت. علیرغم آنکه مدت زمان زیادی از رواج این

وسيله در اروپا نمیگذشت، اما وی دستور داد تا این وسیله به ایران نیز وارد شود. ریشار، فردی فرانسوی که برای آموزش زبان فرانسوی به ایران آمده بود در این رابطه میگوید: «دو دستگاه اسباب عکاسی در روی صفحات فلزی برای شاه آورده اند، یکی را ملکه انگلیس هدیه فرستاده و دیگری را امپراتور روس.»^۲ علاقه شاه به عکاسی تا حدی بود که خود به انداختن عکس مبادرت کرده و معمولاً در زیر هر عکس توضیحاتی از آن را درج مینمود. این علاقه در نهایت باعث رواج عکاسخانههای متعدد در آن دوره میگردد.

نقاشی

ناصرالدین شاه از همان ابتدای کودکی علاقه زیادی به نقاشی داشت. گواه این مدعا آثاری است که از وی برجا مانده و به دوران ولیعهدی او مربوط میشود. از این رو، وی بعد از جلوس بر تخت پادشاهی نیز به حمایت از این هنر و البته ادامه آن میپردازد. در ابتدا به دستور او و با راهنمایی امیرکبیر عمارتی برای تعلیم و آموزش نقاشی اختصاص داده میشود. بعد از آن «ناصرالدین شاه نیز شاگردانی را برای فراگیری هنر نقاشی به فرنگ اعزام نمود از آن جملهاند، مؤید الدوله گرانمایه و مشاورالممالک محمودی که به پاریس اعزام شدند.»^۳ در این میان یکی از افرادی که به اروپا جهت یادگیری نقاشی میروند شخصی به نام ابوالحسن خان نقاشباشی است که پس از آن هنرستانی برای تعلیم نقاشی تأسیس نمود و مقدمات کار را طوری فراهم آورد که ناصرالدین شاه خود شخصاً از محل مزبور بازدید و رسماً اجازه افتتاح هنرستان نقاشی و پذیرفتن شاگرد را صادر کرد.^۴

بعد از آن ناصرالدین شاه خود نیز به یادگیری و تکمیل هنر نقاشی نزد ابوالحسن خان پرداخت و پیشرفتهای خوبی نیز در این زمینه حاصل کرد. کمال الملک از دیگر نقاشان معروف ایرانی در دوره ناصرالدین شاه است که گفته میشود ناصرالدین شاه توجه ویژه‌ای به او داشت. چنانچه بابت بسیاری از آثار کمالالملک دستمزد خوبی به او میداده است. بذل و بخشش شاه در این رابطه تا حدی بود که روزی شخصی از علت این همه دست و دل‌بازی میپرسد و شاه در پاسخ به او میگوید: «نمیفهمی من با این پول در ایران تجارت میکنم. اولاً این تابلو پس از چندی ده برابر اشرفیها قیمت پیدا میکند، ثانیاً با این کار صدها کمال الملک برای حفظ آبروی کشور و برای سرافرازی این مملکت پیدا میشود.»^۵

شعر و شاعری

ناصرالدین شاه به شعر نیز علاقه خاصی داشت. او از شاعران حمایت و خود نیز شاعری میکرد. اشعاری از وی بر جامانده است که ذوق شاعری او در این عرصه را به خوبی نمایان میکند. میرزا محمد داوری یک نمونه از شاعران و البته خوشنویسانی است که مورد توجه شاه قرار گرفت. گفته میشود او در دربار شاه شعری را فیالبداهه میسرآید... و شاه شعر و سن او را به منوچهر دامغانی تشبیه میکند. سپس امینالدوله از دانش و هنر خوشنویسی او تعریف کرده و اورا قی از شاهنامه را که مزین به خط او بود به شاه نشان میدهد، بنابراین هنر و سخنوری داوری در شاه اثر کرده و شاه دستور میدهد تا او برای آموزش دانش و هنرش در تهران بماند. البته حمایت از شعرا تنها مختص ناصرالدین شاه نبود؛ بلکه سایر پادشاهان قاجار نیز به این عرصه از هنر توجه داشتند. سروش اصفهانی، شهاب اصفهانی، نشاط اصفهانی، وصال شیرازی، همای شیرازی و فروغی بسطامی برخی از بهترین شاعران دوره قاجار و نیز عصر ناصرالدین شاه میباشند.

هنر خوشنویسی و خطاطی از دیگر هنرهایی بود که در دوره قاجار به شکوفایی و رونق خاصی رسیده و بسیاری از خوشنویسان مورد توجه و عنایت خاص پادشاهان از جمله ناصرالدین شاه قرار میگیرند. خوشنویسی ابتدا بیشتر در دربار و در میان زنان حرمسرا رواج داشت، اما ناصرالدین شاه خود نیز به خطاطی میپرداخت. خط رایج در خوشنویسی آن دوره بیشتر نستعلیق بود که آثاری بس مهم و زیبا از هنرمندان آن در حال حاضر موجود است. میرزا کلههر یکی از مشهورترین خوشنویسان دوره ناصری است که وقتی آوازه او به گوش پادشاه رسید، شاه درصدد حمایت از او و گماشتن او در وزارت چاپ برآمد؛ اما میرزا کلههر نپذیرفت. گفته میشود که شاه نیز مدتی در نزد او به یادگیری خطاطی پرداخت. همه این موارد نشان از علاقه خاص پادشاه به عرصههای مختلف هنر و اهمیت به آن دارد که ضمن آنکه باعث پدید آمدن آثار زیبا و شگرف در آن عرصهها گردید، مسیر همواری برای هنرمندان در آینده آنان نیز فراهم آورد.

فهرست منابع

۱. مشیرالدوله پیرنیا، تاریخ ایران از آغاز تا انقراض قاجاریه، تهران، خیام، بی تا، ص ۵۷۰
۲. یحیی ذکاء، تاریخ عکاسی و عکاسان پیشگام در ایران، تهران، شرکت انتشارات علمی فرهنگی، ۱۳۷۶، صص ۴-۵
۳. مرتضی گودرزی، تاریخ نقاشی ایران، تهران، سازمان مطالعات و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها، سمت، ۱۳۸۴، ص ۶۹، برگرفته از: نقاشیهای ناصرالدین شاه، فاطمه قاضیها، حلقه کاتبان - قاجاریه
۴. ذکاء، یحیی، میرزا ابوالحسن خان صنیعالملک غفاری، مؤسس نخستین هنرستان نقاشی در ایران، هنر و مردم، از انتشارات هنرهای زیبای کشور، مرداد ۱۳۴۲، شماره دهم، دوره جدید، ص ۴۹
۵. حمید باقر زاده، کمال الملک هنرمند همیشه زنده، تهران، اشکان، ۱۳۷۷، ص ۱۴۴
۶. علی کیانی، متخلص به داوری، شاعر، خوشنویس و نقاش قرن سیزدهم، دانشنامه جهان اسلام، جلد ۱۷، ۱۳۹۳

آدرس مطلب :

<https://www.cafetariikh.com/news/49688/علاقه-یحیی-ذکاء>